

В той же час, за аналогічні дії, особу може бути засуджено і за ст. 258-3 КК України. Так, наприклад колишній бойовик батальйону «Заря» терористичної організації «ЛНР», затриманий Службою безпеки України під час перетину лінії розмежування у Донецькій області. У ході перевірки оперативники спецслужби встановили, що уродженець Харкова брав активну участь у бойових діях проти українських військових, зокрема, з'ясували, що чоловік вступив до лав незаконного збройного формування «Заря» у серпні 2014 року, пройшов спеціальний вишкіл з бойової підготовки і згодом взяв участь у боях на луганському напрямку. Чоловік також у складі артилерійського розрахунку терористів обстрілював Луганський аеропорт та цивільні об'єкти. Бойовику повідомлено про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 258-3 Кримінального кодексу України, яка за участь у діяльності терористичної організації передбачає відповідальність у вигляді позбавлення волі строком від 8 до 15 років з конфіскацією майна [2].

Варто зазначити, що конкуренція загальних та спеціальних норм має місце не лише через особливості підслідності правоохоронних органів. Необхідно також брати до уваги й складні умови роботи правоохоронців у зоні проведення Операції Об'єднаних Сил, характер та умисел дій учасників не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань тощо. Усе це в комплексі значно ускладнює процес досудового розслідування на різних його етапах, а також зумовлює диференціацію щодо кваліфікації злочинних діянь учасників не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань.

Список використаних джерел

1. Вирок Білокуракинського районного суду Луганської області від 22 листоп. 2017 р. Справа № 409/2156/17. Провадження № 1-кп/409/118/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70521435>.

2. Служба безпеки України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/ua/news/3/category/21/view/6619#.Bt5i0mNu.dpbs>

Левченко Ю. О.,

завідувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ВИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОТИДІЯ КІБЕРБУЛІНГУ В УКРАЇНІ

В Україні, як і в усьому світі, поширюється явище булінгу та його різновиду – кібербулінгу. За даними Центру інформації про права людини станом на липень 2017 року 67 % дітей в Україні у віці від 11–17 років стикалися з проблемою булінгу протягом останніх трьох місяців 24 % дітей цькували, а 48 % навіть нікому не розповідали про ці випадки [1]. Крім того,

в Українському інституті дослідження екстремізму встановили, що із проявами булінгу в Україні стикаються 8 із 10 дітей [2].

Кібербулінг – це новітня форма агресії, що відбиває жорстокі дії з метою дошкулити, нашкодити, принизити людину з використанням інформаційно-комунікаційних засобів: мобільних телефонів, електронної пошти, соціальних мереж тощо.

Американки Робін Ковальскі, С'юзан Лімбер і Патріція Агатстон, на дослідження яких переважно посилаються в цій сфері, виділили вісім типів поведінки, характерних для кібер-булінгу:

1. *Перепалки, або флеймінг* (від англ. flaming – пекучий, гарячий, полум'яний) – обмін короткими гнівними і запальними репліками між двома чи більше учасниками, використовуючи комунікаційні технології. Частіше за все розгортається в «публічних» місцях Інтернету, на чатах, форумах, дискусійних групах, інколи перетворюється в затяжну війну (холіво – від англ. – свята війна). На перший погляд, флеймінг – це боротьба між рівними, але в певних умовах вона теж може перетворитися на нерівноправний психологічний терор. Так, неочікуваний випад може привести жертву до сильних емоційних переживань, особливо на тому відтинку часу, коли вона не знає, хто серед учасників яку займе позицію, наскільки її позиція буде підтримана значущими учасниками.

2. *Нападки, постійні виснажливі атаки* (англ. harassment) – найчастіше це залучення повторюваних образливих повідомлень, спрямованих на жертву (наприклад, сотні СМС-повідомлень на мобільний телефон, постійні дзвінки) з перевантаженням персональних каналів комунікації. На відміну від перепалки, атаки більш тривалі і односторонні. В чатах чи на форумах (місця розмов у інтернеті) нападки теж трапляються, в онлайн-іграх нападки найчастіше використовують гріфери (grieffers) – група гравців, які за мету ставлять не перемогу в певній грі, а руйнацію ігрового досвіду інших учасників.

3. *Обмовлення, зведення наклепів* (denigration) – розповсюдження принизливої неправдивої інформації з використанням комп'ютерних технологій. Це можуть бути текстові повідомлення, фото, пісні, які змальовують жертву в шкідливій інколи сексуальній манері. Жертвами можуть ставати не тільки окремі підлітки, трапляється розсилка списків (наприклад, «хто є хто», або «хто з ким спить» в класі, школі), створюються спеціальні «книги для критики» (slam books), в яких розміщуються жарти про однокласників, також можуть розміщуватись наклепи, перетворюючи гумор на техніку «списку групи ненависті» з якого вибираються мішені для тренування власної злоби, зливання роздратування, переносу агресії тощо.

4. *Самозванство, втілення в певну особу* (impersonation) – переслідувач позиціонує себе як жертву, використовуючи її пароль доступу до її акаунту в соціальних мережах, блогу, пошти, системи миттєвих повідомлень тощо, а потім здійснює негативну комунікацію. Організація «хвилі зворотних зв'язків» відбувається, коли з адреси жертви без її відому

відправляються ганебні провокаційні листи її друзям і близьким за адресною книгою, а потім розгублена жертва не очікувано отримує гнівні відповіді. Особливо небезпечним є використання імперсоналізації проти людей, включених до «списку груп ненависті», адже наражає на реальну небезпеку їхнє життя.

5. *Ошуканство, видурювання конфіденційної інформації та її розповсюдження* (outing & trickery)- отримання персональної інформації в міжособовій комунікації і передача її (текстів, фото, відео) в публічну зону Інтернету або поштою тим, кому вона не призначалась.

6. *Відчуження (остракізм), ізоляція*. Будь-якій людині, особливо в дитинстві, притаманно сприймати себе або в якійсь групі, або поза нею. Бажання бути включеним у групу виступає мотивом багатьох вчинків підлітка. Виключення із групи сприймається як соціальна смерть. Чим в більшій мірі людина виключається із взаємодії, наприклад, в грі, тим гірше вона себе почуває і тим більше падає її самооцінка. У віртуальному середовищі виключення також наражає на серйозні емоційні негаразди, аж до повного емоційного руйнування дитини. Онлайн відчуження можливе в будь-яких типах середовищ, де використовується захист пароллями, формується список небажаної пошти або список друзів. Кібер-остракізм проявляється також через відсутність швидкої відповіді на миттєві повідомлення чи електронні листи.

7. *Кіберпереслідування* – це дії з прихованого вистежування переслідуваних і тих, хто тиняється без діла поруч, зазвичай зроблені нишком, анонімно, з метою організації злочинних дій на кшталт спроб звалтування, фізичного насильства, побиття. Відстежуючи через Інтернет необережних користувачів, злочинець отримує інформацію про час, місце і всі необхідні умови здійснення майбутнього нападу.

Хепіслепінг (від англ. happy slapping – щасливе ляскання) – відносно новий вид кібер-булінгу, який починався в англійському метро, де підлітки прогулюючись пероном раптом ляскали один одного, в той час як інший учасник знімав цю дію на мобільну камеру. В подальшому за будь-якими відеороликами, в яких записано реальні напади, закріпилась назва хепіслепінг. Відеоролики нападів з метою гвалтування чи його імітації інколи ще називають хоппінг – наскок (особливо поширений в США). Ці відеоролики розміщують в Інтернеті, де його можуть продивлятися тисячі людей, зазвичай без жодної згоди жертви. Інша форма хепіслепінгу – це передавання сюжетів мобільними телефонами. Починаючись як жарт, хепіслепінг може завершитись трагічно, як це сталося із 18-річним Трістоном Крістмасом, якого група хлопців побила для того, щоб зняти відео для Інтернету, а коли він, вдарившись головою, помирав кинутий на підлозі, вбивця і спостерігачі пішли продовжувати вечірку [3, С. 9].

Сьогодні загибель жертви внаслідок булінгу, вважається злочином і хепіслепінг, якщо призводить до таких трагічних наслідків та визначається поняттям «булліцид» [4].

Більшість описаних типів поведінки, які узагальнюються поняттям кібербулінгу, присутні в досвіді і наших підлітків (школярів) хоча і рідко називаються даними термінами. Нажаль, детальних систематичних всеукраїнських досліджень, які дали б змогу кількісно оцінити масштаби явища і потенційну небезпеку кібербулінгу в Україні досі немає. Проте точно відомо, що Інтернет-бум набирає обертів.

В Одесі, Києві, Дніпрі, Львові та інших містах України фіксуються факти кібербулінгу, про які стало відомо саме з соцмереж.

Минулого року в українських школах зафіксували близько 109 тис. звернень до психологів через цькування. При чому, до фахівців зверталися як самі учні, так і батьки з вчителями. 39 % з усіх звернень надходили від дітей, 29 % – від вчителів, ще 5 % – від сторонніх людей, а решта – від батьків [5].

Досить часто булінг фактично переростає у катування із наявністю усіх ознак складу цього злочину, за винятком суб'єкта. Діти-булери до 16 років, які вчинили дії, що утворюють склад катування, не несуть кримінальної відповідальності за ст. 127 КК України, оскільки ч. 2 ст. 22 КК України цей злочин не передбачено у переліку тих, кримінальна відповідальність за які наступає з чотирнадцяти років. Якщо ж вони здійснюють свої неправомірні дії через мережу Інтернет (кібербулінг), то за погрози іншим дітям в інтернеті відповідальність несе власник того комп'ютера, з якого було поширено неправдиву інформацію або залякування. З огляду на наявну в Україні практику, найчастіше дії кібербулерів кваліфікуються як хуліганство (ст. 296 КК України).

За дії дітей-булерів притягують до відповідальності їхніх батьків за ч. 4 ст. 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) «Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей», відповідно до якої вчинення неповнолітніми діянь, що містять ознаки злочину, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, якщо вони не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність [6].

Сьогодні Верховній Раді зареєстрований законопроект № 8584, в якому пропонують запровадити адміністративну відповідальність та штрафи за булінг (цькування).

За булінг, вчинений малолітніми або неповнолітніми від 14 до 16 років, пропонують штрафувати батьків – від 340 до 850 гривень. Крім того, автори законопроекту пропонують представників закладу освіти карати за приховування випадків булінгу штрафом від 850 до 1700 гривень.

Отже, слід визнати, що на сьогодні існує проблема правового визначення протиправним діяння, що містить ознаки кібербулінгу та вжиття заходів щодо протидії (запобігання) йому, адже закономірним стало збільшення жертв серед підлітків.

Список використаних джерел

1. 67 % дітей в Україні зазнали цькування у попередні 2–3 місяці. URL: https://humanrights.org.ua/material/67_ditej_v_ukrajini_zaznali_ckuvan_u_poperedni_23_misjiaци.
2. Український інститут дослідження екстремізму. Дослідження «Стоп шкільний терор. Профілактика та протидія булінгу». URL: <http://uire.org.ua/wpcontent/uploads/2017/11/Doslidzhennya-buling.pdf>.
3. Найдьонова Л. А. Кібер-булінг або агресія в інтернеті: способи розпізнання і захист дитини : метод. рек. Вип. 4. Київ, 2011. 34 с.
4. Насилля в школі. URL: <https://familytimes.com.ua/harakter/kiberbuling>. <https://glavcom.ua/specprojects/stopbullying/kiberbuling-novitni-nebezpeki-v-internet-prostori-460488.html>.
5. Звернення про булінг. URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/torik-v-ukrajini-narakhuvaly-maizhe-110-tys-zvernen-pro-bulinh-175437.html>.
6. Булінг як різновид катувань серед неповнолітніх. URL: <http://www.nusta.edu.ua/wp-content/uploads/Жеброва Анастасія Олександрівна/pdf>.
7. Депутати пропонують штрафувати за цькування дітей у школі. URL: <https://expres.online/archive/news/2018/07/11/301122-deputaty-proponuyut-shtrafuvaty-ckuvannya-ditey-shkoli>.

Леонов Б. Д.,

провідний науковий співробітник Центру судових і спеціальних експертиз Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз СБУ, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник;

Серьогін В. С.,

науковий співробітник Центру судових і спеціальних експертиз Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз СБУ

ПОНЯТТЯ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ: ДИСКУСІЯ ТРИВАЄ

Сьогодні стрімкий розвиток інформаційних технологій, масштаб застосування глобальних телекомунікаційних мереж, розробка новітніх телекомунікаційних пристроїв створює умови для зростання злочинності у сфері комп'ютерної інформації як в Україні, так і за її межами. Масштаб та рівень суспільно небезпечних наслідків кіберзлочинності обумовлюють необхідність впровадження адекватних підходів щодо удосконалення кримінально-правового забезпечення протидії кіберзлочинності.